

KOMŞU İLİŞKİLERİNDE ADAB

Prof.Dr. Mehmet SOYSALDI*

Komşu; ev, işyeri, arazi, köy, şehir ve ülke bakımından birbirine yakın olan kişilerin ve ailelerin her birine verilen addır. İnsan sosyal bir varlıktır. Sosyal hayatta aileden sonra en yakınımızda komşularımız vardır. Başımıza gelen müspet ya da menfi her olayda komşularla iyi ilişkiler kurmak zorunluluğu söz konusudur.

Günümüzde insanlar arasında gittikçe yaygınlaşan pozitivizm, kültürümüzde önemli bir yeri olan komşuluk ilişkilerini de olumsuz yönde etkilemiştir. Pozitivist düşünce, hayatın her alanında ilk olarak halk arasındaki bağı, bağlılığı, sıcaklığı, dayanışmayı, dostluğu ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. Bunun doğal bir sonucu olarak yalnızca kendisi için yaşayan, âdeta birer robot hâline getirilen insanlardan oluşmuş bir toplum oluşturulmak istenmektedir. Robotlaşan ve mekanikleşen insanların sosyal ilişki diye bir sorunu olmayacağına göre, o zaman insanları yönlendirmek ve sömürmek daha kolay olacaktır.

Günümüzde komşuluk ilişkileri, maddeci, menfaatçi bir mantıkla ele alınarak tam bir ticaret ilişkisine dönüştürülmüştür. İslamî anlamda yardımlaşma, dayanışma, paylaşma, acıya ve sevince ortak olma amacı olan komşuluk geleneği, çıkarıcı düşünceyle birlikte “altın günü”, “döviz günü” hâline getirilerek ticari bir zemine oturtulmuştur. Dolayısıyla merkezinde maddî beklentiler olan bu ilişkilerin içeriğini de aynı düşünceler belirlemektedir. Komşuluk ilişkilerindeki bozulma kentlerden giderek ilişkilerin çok daha güçlü olduğu köylere kadar uzanabilmektedir. Dayanışmanın, yardımlaşmanın en güzel örneklerinden olan “imece” geleneği bile giderek yok olmaktadır.

İslamiyet komşu hakkına, komşularla iyi geçinmeye çok büyük önem vermiştir. Kur’an-ı Kerim’de Allah’a imanı emreden ve şirki yasaklayan ifadelerin hemen arkasından anne babaya iyi davranmak ve komşuya iyilik yapmak emredilmektedir. Nitekim Nisa suresinde Yüce Allah, “*Yalnız Allah’a ibadet edip O’na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anneye, babaya, akrabalara, yetimlere, fakirlere, yakın komşulara, uzak komşulara, yol arkadaşlarına, garip ve yolculara, ellerinizin altındakilere (köle, cariye, hizmetçi ve işçilere) de güzel muamele edin. Allah, kendini beğenen ve övünüp duranları sevmez.*”¹ buyurur. Bu ayette geçen komşu kavramı hakkında âlimler farklı yorumlar yapmışlardır. Mesela, Hz. Ali (r.a) çevrede “sesimizi işiten herkesin” komşu olduğu görüşündedir. Hz. Aişe (r.a) da her taraftan kırk evin komşu olduğunu ve bunların komşuluk hakkına sahip bulduklarını bildirmiş, Evzâî ve Hasan Basrî de bu görüşü benimsemişlerdir. Ayrıca, komşu tabiri, hiçbir ayırım yapılmadan, Müslüman kâfir, âbid fâsık, dost düşman, yerli yabancı, iyi kötü, yakın uzak bütün komşuları içine alır.²

Hz. Peygamber de: “Cebrail (a.s) durmadan bana komşuya iyilik etmeyi tavsiye ederdi. Bu sıkı tavsiyeden, komşuyu komşuya mirasçı kılacağını zannettim.”³ buyurur.

İslam dininde her şeyin bir adabı olduğu gibi komşu ilişkilerinin de bir adabı vardır. Hz. Peygamber (sav), komşusunun, kendisinde ne gibi hakları bulunduğunu soran bir sahabiye şöyle cevap vermiştir: “Hastalanırsa ziyaretine gidersin, vefat ederse cenazesini kaldırırsın. Senden borç isterse borç verirsin. Darda kalırsa yardım edersin. Başına bir felâket gelirse teselli edersin. Evinin damını onunkinden yüksek tutma ki, onun rüzgârını kesmeyesin. Ya senin ne pişirdiğini bilmesin ya da pişirdiğinden ona da ver.”⁴

Bu hadisin ışığında komşularımıza karşı yerine getirmemiz gereken görevlerimizin neler olduğunu şöyle açıklayabiliriz:

Komşularımızla ilişkilerimizde tatlı dilli, güler yüzlü olmak

* Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi. msoysaldi@hotmail.com

¹ Nisa, 4/36.

² Miras, Kamil, *Tecrid-i Sarih Tercümesi*, İst., 1982, XII, 130.

³ Buhârî, Edeb, 28; Müslim, Birr ve Sıla, 140.

⁴ Kandehlevi, Muhammed Yusuf, *Hayâtü’s-Sahâbe*, III, 1068.

Komşularımızla karşılaştığımız zaman içten ve samimi olarak selamlaşmak, fazla uzatmadan hâl hatır sormak, güler yüzlü, tatlı dilli olmak gerekir. Çünkü müminin mümin kardeşine tebessümü, güler yüzlü davranışı sadaka hükmündedir.

Üzüntü ve sevinçli anlarında komşularımızla birlikte olmak

Üzüntüler paylaşıldıkça azalır, sevinçler paylaşıldıkça çoğalır. Dolayısıyla komşularımızın kederlerini ve sevinçlerini paylaşmalıyız. Komşuların; sevinç ve kederde ortak olmaları bir mutluluk vesilesidir. Böylece aramızda sevgi ve birlik beraberliğin artmasına vesile olur.

Kendisi veya ailesinden biri hastalandığı zaman ziyaret etmek

Hastalık her insanın zaman zaman başına gelen bir olaydır. Hasta olan komşuların ziyaret edilmesine gelince, bu, Hz. Peygamber Efendimizin teşvik ettiği amellerden birisidir. Hz. Peygamber (sav) bir hadislerinde: “Ashabım hastaları ziyaret ediniz, açları doyurunuz, esaretinizdeki köleleri salıveriniz.”⁵ buyurmuştur. Hatta bu ziyareti, müminin mümin üzerindeki beş hakkından bir hak olarak saymıştır. Dolayısıyla Müslümanlar, hasta olan dostlarını ve komşularını uygun zamanlarda yanlarına giderek ziyaret ederler ve onlara şifa dilerler. Bu da Müslümanlar arasında sevgi ve dayanışmanın artmasına vesile olur. Dinimiz hasta ziyareti konusunda Müslim, gayrimüslim ayırımı yapmaz. Hasta kim olursa olsun ziyaret etmeyi emreder. Bir Yahudi genci, Hz. Peygamber (sav)’e hizmet ediyordu. Bir gün hastalandı. Allah’ın elçisi onu ziyarete gitti, başucunda oturdu ve ona Müslüman olmasını teklif etti. Genç orada bulunan babasının yüzüne baktı. Babası: “Oğlum, Ebu’l-Kasım’ın sözünü dinle.” deyince genç Müslüman oldu. Hz. Peygamber, hastanın yanından çıkınca: “Şu genci cehennem azabından kurtaran Allah’a hamdolsun.”⁶ dedi. Komşularımızı sadece hastalandıklarında değil, özellikle bayramlarda ve müsait zamanlarda da ziyaret etmeliyiz.

Ölüm ve benzeri bir musibet anında taziyede bulunmak ve onları teselli etmek

Kelime olarak “sabır dilemek” anlamına gelen taziye, ölen kişinin yakınlarını teselli ve sabra teşvik etmek demektir. Yakını ölen komşumuza mümkün olduğunca teselli edici, rahatlatıcı sözler söylemek ve onun üzüntüsünü paylaşmak gerekir.

Peygamberimiz (sav), buyurur: “Musibete uğrayan kardeşini taziye eden kimseye Allah, kıyamet gününde ikram elbisesini giydirebilir.”⁷

Komşulara iyilik ve ikramda bulunmak

Komşularımıza ikramda bulunmak, ahlâkî görevlerimizdendir. Rasûlullah (sav): “Allah’a ve ahiret gününe iman eden komşusuna ikramda bulunsun.”⁸, “Allah katında arkadaşların en hayırlısı, arkadaşlarına; komşuların en hayırlısı da komşularına iyilik yapandır.”⁹ buyurmuştur.

Hz. Peygamber Efendimiz bir defasında, “Ya Ebâ Zerr! Çorba pişirdiğin zaman suyunu çoğalt ve komşularını da unutma.” diye tavsiye etmiş, ayrıca “Komşusu açken tok yatan kimse bizden değildir.”¹⁰ buyurmuştur.

Yardıma muhtaç olan komşularımıza yardım etmek

Fakir ve muhtaç komşuların yardımına koşmak, gerekirse onlara maddi yardımda bulunmak, ödünç para vermek, çalışabilecek durumda olanlara, geçimlerini sağlayacak bir iş sağlamak Müslümanın görevidir. Kimsesiz ve yaşlı komşularımızın, işlerini takip etmek, yapmak veya yaptırma da çok güzel bir davranıştır.¹¹

Komşulara kötülük yapmamak, zarar vermemek

Komşuya en ufak bir eziyet ve sıkıntı vermekten çekinilmelidir. Gürültü yapmak, olur olmaz vakitlerde, halı, yolluk vs. çırpma, komşuyu incitici söz söylemek, komşunun yardımına koşmamak gibi hâllerden şiddetle sakınılmalıdır. Nitekim iyi insan olmanın şartlarından birisi de komşuya eziyet etmemektir. İyi insan olmanın bir ölçüsü de komşusunun o kimseden razı

⁵ Buhârî, Merdâ, 4; Ebu Dâvud, Cenâiz, 11.

⁶ Buhârî, Merdâ, 11.

⁷ Tirmizî, Cenâiz, 56.

⁸ Buhârî, Edeb, 31; Müslim, İman 74, 76, 77.

⁹ Buhârî, İman, 31; Tirmizî, Birr: 28.

¹⁰ Müslim, İman, 74, Birr ve Sıla, 142.

¹¹ Bkz. Ebu Dâvud, Zekât, 25; Mâlik, *Muvatta*, Zekât, 29.

olması ve onu övmesidir. Komşuyla iyi geçinmek, onlara maddi veya manevi hiçbir şekilde kötülük yapmamak, zarar vermemek gerekir. Maddi kötülük, komşunun evine, bahçesine, malına, mülküne tecavüz etmek; onları bozmak, yıkmak, kirletmek, zorla ele geçirmek, kendisini dövmek ve hırpalamaktır. Manevi kötülük, ırz ve namusuna tecavüz etmek, aile sırlarını çevreye yaymaktır. Hz. Peygamber (sav), “Allah’a ve ahiret gününe iman eden komşusuna eziyet etmesin.”¹² buyurarak Müslümanlara komşu hakkının önemini belirtmiştir. Başka bir hadislerinde Allah Rasulü, “Komşusu, kötülüklerinden emin olamayan kişi iman etmiş olmaz.”¹³ buyurmaktadır.

Gizli hâllerini araştırmamak

Kur’an-ı Kerim’de insanlar, birbirinin kusurunu araştırmak ve başkasının gizli kalmış yanlarını ortaya çıkarmaya çalışmak yasaklanmıştır.¹⁴ Komşuda olup bitenleri araştırmamak, ayıp ve kusurlarını ortaya çıkarmamak, bize karşı hatalı söz ve davranışlarda bulunmuşlarsa, onları anlayışla karşılayıp bağışlamak, kendilerine dünya ve ahiret işlerinde yol gösterici olmak da komşuluk görevleri arasındadır.

Yapmış olduğu davetlere icabet etmek

Komşumuzun düğün, sünnet ve mevlit gibi münasebetlerle yaptığı davetlerini geri çevirmemeliyiz. Meşru bir engelimiz yoksa davete mutlaka icabet etmeliyiz. Davete icabet etmek, bir hadiste Müslümanın Müslüman üzerindeki haklarından biri olarak zikredilmektedir.

Bir hacet veya borç istediği zaman geri çevirmemek

Atalarımız *komşu komşunun külüne muhtaçtır* demişlerdir. Komşumuz bir hacet veya borç istediğinde imkânımız varsa o ihtiyacını karşılamalıyız. İsteklerini yerine getirmemiz mümkün değilse münasip bir dille izah etmeli, yardımcı olamadığımız için üzüntümüzü belirtmeliyiz.

Komşusunun elinde olanlara göz dikmemek ve haset etmemek

Haset, “başkasında olan sağlık, zenginlik ve benzeri nimetlerden dolayı rahatsız olarak, o kişiden o nimetin gitmesini istemektir.”¹⁵ Cürcanî (ö.502/1108) ise hasedi, kısaca kıskanan kişinin, kıskanılan kişideki nimetin kendisine geçmesini istemesi şeklinde tanımlar.¹⁶

Rasulullah (sav): “Birbirinize haset etmeyin, birbirinize buğz etmeyin ve birbirinizle alakayı kesmeyin. Ey Allah’ın kulları, kardeş olunuz!”¹⁷ buyurmak suretiyle bizleri hasetten sakındırmaktadır. Dolayısıyla komşularımızda bulunan nimetlere ve güzelliklere göz dikip haset etmemeliyiz.

Üç günden fazla dargın kalmamak

İslam dininde bir Müslümanın bir Müslüman kardeşiyle üç günden fazla küs/dargın durması helal değildir. Aradaki sebep ne olursa olsun Müslüman kimse komşusuyla üç günden fazla küs/dargın duramaz. En güzeli ve makbulü hiç küs durmamaktır. Nitekim Rasulullah (sav), “Bir Müslümana, kardeşine üç günden fazla küsmesi helal değildir.”¹⁸ buyurmaktadır.

Komşularımız hakkında suizanda bulunmamak

Suizan, insanlar arasında düşmanlığın yaygınlaşmasına sebep olarak toplum fertleri arasında yardımlaşma ve dayanışma ruhunu ortadan kaldırır. Bundan dolayı Yüce Allah, müminlere hüsnüzan beslemeyi emretmiş ve suizandan sakınmayı istemiştir. Çünkü hüsnüzan, insanlar arasında sevgi ve hoşgörünün yaygınlaşmasına ve bu vesileyle toplumda sosyal barışın sağlanmasına sebep olmaktadır. Zaten insanî ilişkilerde esas olan hüsnü zandır. Kötülük yaptığı çok açık deliller ile belli olunca da o hususta hüküm ne ise o hükme göre hareket etmelidir.

Allah Rasûlü (sav), “Zandan kaçının. Çünkü zan, sözlerin en yalanıdır. Tecessüste bulunmayın, birbirinizin içyüzünü araştırmayın, birbirinizin sözlerine kulak kabartmayın, birbirinizle rekabete girişmeyin, birbirinizi çekememezlik etmeyin, birbirinize karşı buğz

¹² Müslim, İman, 73, 75.

¹³ Buhârî, Edeb, 29; Müslim, İman, 73.

¹⁴ Bkz., Hucurât, 49/12.

¹⁵ Mehmet Sadık Rifat Paşa, *Risale-i Ahlâk*, İstanbul 1275, s.8; Erdem, age., s. 175.

¹⁶ Cürcanî, Ali b.Muhammed eş-Şerif, *Kitabu't-Ta'rifât*, Beyrut trs, s. 87.

¹⁷ Buhârî, Edeb, 57, 58; Müslim, Birr, 24, 28, 30, 32.

¹⁸ Buhari, Edeb, 62, İsti'zan, 9; Müslim, Birr, 25.

etmeyin ve sırtınızı dönmeyin; ey Allah'ın kulları kardeşler olunuz.”¹⁹ buyurmuş; tecessüsten, suizandan ve kardeşliği zedeleyecek her türlü davranıştan uzak durmamızı ikaz etmişlerdir.

Evinde olmadığı veya uzun bir seyahate çıktığı zaman evine ve ev halkına göz kulak olmak ve korumak varsa ihtiyaçlarını gidermek

Komşumuz evinden uzak bir yere gittiğinde onun evini, aile ve çocuklarını emanet olarak kabul edip kendi evimiz ve çoluk çocuğumuz gibi kollayıp gözetmeliyiz. Herhangi bir zarar gelmemesi için elimizden geleni yapmalıyız.

Müslümanlar olarak bizler, Peygamber Efendimizin (sav) tavsiyeleri ışığında güzel komşuluk münasebetleri tesis etmeliyiz. Komşularımızın eziyetlerine katlanmalı, onlara elimizle, dilimizle asla zarar vermemeli, her zaman onların yardımına koşmalıyız.

¹⁹ Buharî, Edeb, 57, 58; Müslim, Birr, 24, 28, 30, 32.